

Antoni Kõrre
1907.11.11. Kõrre

A.Kolk.

E. V.

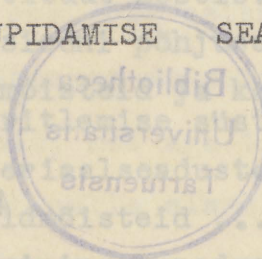
**TARTU ÜLIKOOLI
BIBLIOTEKADUSKOND**

24. apr. 1939
Nr 466

24. IV 39

KASSATSIOONI PÕHJUSED KEHTIVAS

KRIMINAALKOHTUPIDAMISE SEADUSTIKUS .

A 2802

Rakvere 1939.a.

28.12.1939. Kõrre
Õigusteaduskond

1.peatükk. Kassatsioonikohtutest üldse .

S i s u k o r d .

	Lk.
I.peatükk.Kassatsioonikohtutest üldse	3
§1.Üldmõisteid	3
§2.Ajalooline ülevaade	5
§3.Kassatsioonikohtud Eestis	8
2.peatükk Kassatsiooni korras edasikaebamine ...	10
§4.Kassatsioonimenetlusest üldse.....	10
§5. Kassatsiooni korras edasikaebamise institiudid	13
§6.Kassatsiooni korras edasikaebamise institiut Eestis.....	15
3.peatükk Kassatsiooni põhjused	16
§7.Üldmõisteid ja kassatsiooni põhjuste määritlemise süsteeme	16
§8.Materiaalseaduste rikkumine	26
1.Üldmõisteid	26
2.Kriminaalseaduse dispositioonosa rikked	28
3.Kriminaalseaduse sanktsioonosa rikked	31
§9.Protsessiseaduste rikkumine	37
1.Kohtupidamise korra ja vormi- nõuete rikkumine	37
Üldmõisteid	37
a)Kõigi kohtute menetluse järgi ..	44
b)Kollegiaalkohtute menetl.järgi	57
2.Kohtualluvuse või kohtu võimkonna rikkumine	65
L õ p p s õ n a	70
Töö koostamisel kasutatud allikad ja lühendeid..	72

1.peatükk. Kassatsioonikohtutest üldse .

§ 1. Üldmõisteid.

Kassatsiooni mõiste. Sõna "kassatsioon" tuleneb prantsuskeelsest sõnast "casser" ja tähendab juriidilise terminina: tühistus ehk kaadamine, kõrvaldamine, ümberlukkamine, mitteseaduslikuks tunnustamine jne. Vastavalt sellele - kassatoorne - s.o. tühistav, kaadav, samuti ka kasserimine - alama astme kohtuotsuse tühistamine kassatsioonikohtu poolt.

Kassatsioon omakorda seisneb selles, et kohtuotsus või määrus tühistatakse asjaosalise kaebuse põhjal kõrgema kohtu poolt, kes aga ise sisuliselt asja ei otsusta, vaid saadab selle alamale kohtule uue otsuse tegemiseks teises kohtukoosseisus.

Kohtusüsteem¹⁾ Teatava riigi kohtuehitus, s.o. kõikide kohtute loend, nende pädevuse normimine ja nende vahel suhtlemise määritlemine, moodustab selle riigi kohtusüsteemi. Kuna iga riigi kohtusüsteem on selle riigi ajaloolise arenemise produkt, seepärast erinevad ka need süsteemid üksteisest, kusjuures viimaste loomisel tuleb siiski arvestada mõningaid üldnõudeid, näiteks, et kohus peab olema: 1) asjatundlik, 2) kiire, 3) rahvale kättesaadav, 4) rahvale majanduslikult

jõukohane.

Kohtusüsteemi kuuluvaid kriminaalkohtuid võib liigitada kolme peamise tunnuse järgi: 1) kriminaalasjade lahendamiseks seadusega antud võim, 2) kohtutel täita olevate funktsioonide iseloom, 3) kohtute vastastikune suhtlemine. Puudutades siinkohal vaid viimast tunnust, jagunevad kohtud selle järgi esimese, teise ja kolmanda astme kohtuteks. Reeglina lubavadki tänapäeva protsessid arutada kriminaalasju kolmes astmes. Seal, kus protsess näeb ette kolm astet, on neist esimesed kaks astet sisulised, kolmas aga vormiline, s.t. ta arutab küsimust, kas sisulised astmed on materiaals- ja protsessiseadusi õieti rakendanud. Kuigi mõnel pool peetakse kolme kohtuastme olelemist üleaaruseks, pole mitmesugustel kaaluvatel põhjustel saadud sisuliste kohtute osas astmeid vähendada ega kassatsiooniaset kaotada. Nii võib ühe sisulise kohtuga juhtuda vääratusi- kohus võib eksida, pool võib olla passiivne ja mitte esitada kõiki võimalikke tõendeid, kusjuures kannatajaks on kas pool või üldsus. Sääraste väärnämete vältimiseks peabki olema apellatsiooniasete. Samuti ei või kohtuastmeid vähendada ka kassatsiooniaseme kaotamisega

Kaotades viimase, tuleks apellatsioonikohtul - missuguseid on riigis mitu - kui viimasel kohtuastmel paratamatult seadust tõlgitseda. Ühise kassatsiooniaseme puudumine võib viia aga selleni, kus iga apellatsioonikohtus hakkab teatavat seadust tõlgitsema omal viisil, mis aga omakorda hävitab ühtluse. Seepärast tunnevad Euroopa mandri protsessid ühist üleriiklikku kassatsioonikohtu.

§ 2. Ajalooline ülevaade.

Kassatsioonikohtu oma esialgsel kujul tekkis Prantsusmaal.²⁾ Säärase asutise alusel seisev idee ei tekkinud mitte järsku, vaid arenes aegamööda mitme sajandi kestel kuni praeguse kindlaks kujunenud astmeni. Veel XIV sajandil - apellatsioonioiguse kujunemisel - tunnistas prantsuse seadusandlus: 1) et kohtuasjade ülekandmist alamast kohtust apellatsioonikorras kõrgemasse kohtusse peab piirama, takistades sel viisil kõikide nende asjade juhtimist kuni kohtuvõimu enese allikani, milline oli kontsentreerunud kuninga isikus ja 2) et ka lõplikud kohtuotsused, vaatamata sellele, missuguses kohtuastmes need aset leidsid, pidid evima sääraseid puudusi, mille olelemisel polnud võimalik

2) Butskovski - lk.1

anda neile vaieldamatut jõudu. Seepärast kuningas
 Filipp Ilus määras, et parlamendi ⁺) otsuseid tuleb
 lugeda lõplikeks. Kui aga ka lõplikus otsuses leidub
 vigu, segaseid või kahemõttelisi määrusi, siis nende
 puuduste parandamine sõltub kuninga äranägemisest ja
 tema juures eksisteerivast nõukogu määrangust. Samal
 sajandil Filipp Valois poolt väljaantud juhendis sele-
 tati, et palved segaste kohtuotsuste tõlgitsemise või
 vigaste kohtuotsuste parandamise kohta vaadatakse läbi
 esialgu Kuninganõukogus ja kui palved osutuvad kaalu-
 vaiks, siis saadetakse need parlamenti, kes kuninga
 juuresolekul parandab oma otsuse. Kuid ka nende vigade
 parandamise võimaluse juures tuli ette juhtumeid, kus
 Kuninganõukogu oli sunnitud tühistama parlamendi lõp-
 liku otsuse, ilma et oleks asju temale arutamiseks ka
 üle andnud. üksikute otsuste vasturääkivuse juhtumel,
 Alul esinesid asja uuesti läbivaatamise põhjustena:
 segased kohtuotsused, vasturääkivus otsuse üksikute

.....
 +) Parlamentideks kutsuti Prantsusmaal ancien regime'i
 ajal kõrgemaid kohtuasutisi, kes teostasid ka mõningaid
 halduslikke ülesandeid. Parlamendid kaotati Asutava
 Kogu otsusega aastal 1790 .

.....
 nii kohtute pädevuse osas kui ka kohtuasutiste enests

osade vahel ja vead faktides. Kuid alates XVI sajandist, eriti aga Franzisk I ajal, hakati asjade läbivaatust lubama ka teistel põhjustel, nagu kohtupidamise korra ja vorminõuete rikkumisel. Arusaadav, et sel viisil Kuninganõukogu, evides asjade uuesti läbivaatamise õiguse, muutus revisjoniinstantsiks parlamentide üle. Siit järgnes aga palju kuritarvitusi, mille vastu (Franzisk I valitsuse ajal) astus võitlusse kantsler Olivje. Muide, viimane jõudis vaid säilitada lõplikkude kohtuotsuste läbivaatuse esialgse korra. Tema järeltulija kantsler Lopital püüdis aga võimalust mööda piirata Kuninganõukogu kohtulikku võimu. Tema nõudmisel anti välja mõned määrused, mille järgi palved asjade läbivaatamiseks kohtupidamise korra ja vorminõuete rikkumise korral, samuti vigade puhul faktides kui ka kohtuotsuse üksikute osade vasturääkivuse juhtumel, peab vaadatama läbi sama parlamendi poolt, kus kohtuotsuse tegemine aset leidis. Kuninganõukogu läbivaatamisele jäid ainult kaebused vasturääkivuse juhtudel kohtuotsustes, mis aset leidnud mitmesugustes parlamentides. Ka edaspidi tuli juurde veel mõningaid muudatusi nii kohtute pädevuse osas kui ka kohtuasutiste eneste

konstruktsioonis, kuni viimaks Suure revolutsiooni ajastul endine kassatsiooniasstmena funktsioneeriv Kuninganõukogu muudeti ümber eriliseks kohtuks - cour de cassation . Samuti kaotati ka parlamendid kui kõrgemad kohtuasutised Asutava Kogu otsusega 1790.a.

Prantsuse eeskujul moodustati kassatsioonikohtuid ka mujal . Venemaal seati kassatsioonikohtud sisse 1864. a. kohtureformiga, milleks moodustati Senati juures kassatsioonidepartemangud tsiviil- ja kriminaalasjade jaoks.

§ 3. Kassatsioonikohtud Eestis .

Eestis on kriminaalasjade jaoks kassatsiooniinstantsiks Riigikohtu Kriminaalosakond. Nimetatud osakond moodustab kõrgeima instantsi ka sõjaväelistes süütegudes. Arvesse võttes, et kassatsioonimenetluse eesmärgiks on:

- 1) revideerida lõpliku kohtuotsuse seadusepärasust ja
- 2) kindlustada kõigis kohtuis ühtlast seaduse tõlgitsemist ja rakendamist, siis on märgitud põhimõtete teostamiseks ka tarvilik, et : 1) kassatsioonikohus oleks üks üle terve riigi ja 2) et ta otsused, millega seletatakse seaduse õiget mõtet, avaldataks teadmiseks alamaile kohtuile seaduse vastavaks tõlgitsemiseks ja

kohaldamiseks (§ 656). Meie KKS-ku konstruktsiooni juures on ka mõeldav rohkem kui ühe kassatsioonikohtu olemasolu. Tegelikult eksisteerivadki meil peale Riigikohtu veel ringkonnakohtud väiksemates süütegudes.

On kahte tüüpi kassatsioonikohtuid:³⁾ ühed on puhtakujulised, teised mittepuhtakujulised. Esimesed otsustavad küsimuse kaebuse põhjal, kas on aset leidnud seaduse rikkumine või mitte, kusjuures seaduse rikkumise korral tühistatakse sisulise astme otsus ja saadetakse tagasi uueks otsustamiseks kas samale kohtule teises kohtunikkude koosseisus või teisele samaliigilisele kohtule. Praktilistel kaalutlustel on aga mõned protsessid peale asja tagasisaatmise uueks otsustamiseks kassatsioonikohtule õiguse andnud ise kohtuotsust parandada. See kord kannab ka revisjonikorra nime. Seda korda tunneb Saksa KKS ja seda tundis ka meie Sõjakriminaalkohtupidamise seadustik kuni 1938.a. Seega tuleb meie kassatsioonikohtuid lugeda esimese tüübi hulka, s.o. puhtakujuliseks kassatsioonikohtu tüübiks.

3) Räägo - lk.352

2.peatükk. Kassatsiooni korras edasikaebamine.

§ 4. Kassatsioonimenetlusest üldse.

Puudulikkude ja ebaõigete kohtuotsuste ja määruste vältimiseks näevad KKS ja KS võimalust esimeses astmes arutatud asja uuesti arutada. Uuesti asja arutamine võib olla kahesugune: 1) asja uuesti arutamine edasikaebamise korras ja 2) asja uuesti arutamine teistel viisidel. Asja uuesti arutamist edasikaebamise korras iseloomustavad järgmised asjaolud: a) otsustatud asja uuesti arutamist nõuavad pooled, b) asja uueks arutajaks on teine, astmeliselt kõrgem kohus, c) kaebus on sihitud mittejõustunud kohtuotsuse või - määruse vastu.

Edasikaebusi liigitab KKS kolme ossa - edasikaebused: 1) apellatsiooni, 2) kassatsiooni ja 3) erikaebamise korras. Siinkohal olgu küsimus lühidalt puudutatud vaid kassatsiooniosas.

Kassatsiooni arutamise aineks on kriminaalkohtuotsuste läbivaatamine kõrgemate kohtute poolt, piirdudes vaid alamates kohtutes aset leidnud ebaõigete kohtuotsuste juriidilise külje vaatlusega, s.o. tehtud kohtuotsusega aset leidnud seaduse rikkumise kõrvaldamine ja parandamine, jättes sealjuures hoopis puudutamata

asja sisulist külge. Võrreldes apellatsioonilist ja kassatsioonilist edasikaebamist üksteisega, tuleb märkida, et esimene on edasikaebamisviisidest kõige laiem. Ta võib puudutada nii arutava asja sisulist kui ka vormilist külge, ta võib puudutada esimese astme kohtuotsust terves ulatuses või osaliselt. Kassatsioonimenetlusena mõistetakse aga seda kohtuliku menetluse erijätku, milles kohtulikkude instantside kesk- või alamastme tuvastus ümber tuvastatakse vaid juriidilisest küljest. Ses menetluses luuakse alus peamiselt apellatsiooniaseme otsuste ümberotsustamiseks. Erandlikult menetellakse kassatsiooni korras ka neid kohtulikkude instantside esimese instantsi otsuseid, mis seaduse alusel on tunnistatud sisuliselt lõplikeks. Vastavalt eeltoodule mõistetakse kassatsiooni korras edasikaebamise all poole taotlust tühistada alama astme lõplikku kohtuotsust ebaõige materiaal- või protsessiseaduse rakendamise tõttu. Sellest selgub, et kassatsioonikorras saab edasi kaevata vaid lõplikkude otsuste peale. Lõplikeks otsuseiks loeb KKS: 1) jaoskonnakohtuniku otsust, millega on määratud kohtualusele manitsus, rahatrahv või tasuraha mitte üle 25 krooni ühelt isikult

või arest mitte üle ühe nädala ja kui tsiviilhagi ei ületa loo krooni (§ 809), 2) ringkonnakohtu teise astme otsused, 3) kohtukoja teise astme otsused.

Nagu öeldust selgub, ei saa asja enam sisuliselt puudutada, vaid tähtsust omab siin asja formaalne külg - kohtutegevuse ja kohtuotsuse legaalne määritelu.

Küsimust, mida mõista antud asja sisu all, võiks määritleda järgnevalt⁴⁾ 1) kassatsiooni korras arutlusele ei kuulu küsimused faktide olemasolust või mitteolemasolust, missugused on esitatud kohtule kaevatud otsuse alusel. Kassatsiooninstantis ei tegele üldse eelmiste instantside faktilise olustiku tuvastusega, välja arvatud küsimused, milledest nähtub, et eelinstants ei ole õieti hinnanud asjaolusid, pidades neid üldtuntuks või jättes kontrollimata andmed, mis olid kontrollikohuslikud, 2) ei kuulu tema arutlusele ka see protseduur, mille kaudu kohus asja sisuliselt lahendades jõudis määraste faktide tuvastusele või eitamisele, missugune tuleneb kohtu seesmisest veendest ja südametunnistusest, teiste sõnadega, kassatsioonikohus ei kontrolli järelduste õiglust, mis kohtuotsuses tehtud faktide alusel, 3) kassatsiooninstantsi vaatlusele ei kuulu ka karis-

4) Foinitski - lk.554

tuse määra kontroll, mis on kohtule esitatud asja sisu poolest, nagu: eeluurimisel toimitud vaatluste usalduse tarvilikkus seoses karistuse määra valikuga.

Seega saab, nagu juba eespool mainitud, edasi kaevata ainult vormilist külge, s.o. kassatsioonikaebuses võib puudutada vaid ebaõiget seaduse rakendamist alamate astmete poolt.

§ 5. Kassatsiooni korras edasikaebamise instituudid.

Kassatsioonikohtu tegevus võib suunatud olla:

1) kas ainult kohtuasutiste poolt seaduse õige ja ühtlase rakendamise järele valvamiseks või jälle 2) kohtu poolt konkreetse asja lahendamisel aset leidnud seaduse rikkumise kõrvaldamiseks ja parandamiseks.

Vastavalt eeltoodule kassatsiooni korras edasikaebamise instituudil võib olla kaks ülesannet: kohtupoliitiline

ja praktiline⁵⁾. Esimene ülesanne seisneb selles, et kassatsioonikohus valvab selle järele, et alamad kohtud rakendaksid seadusi ühtviisi, et seadusest arusaamine ja selle tõlgitsemine kõigis kohtutes oleks ühtlane.

Seega suunab kassatsioonikohus oma tegevuse seaduse

erisuguse tõlgitsemise kõrvaldamisele kohtu praktikas. Protsessid, mis seda seisukohta alla kriipsutavad, tunnevad seepärast instituuti, mille nimeks on kassatsioon seaduse huvides. See on kaebus väljaspool edasikaebamise piire, mida võib esitada prokuratuur ja mis ei tarvitse tavaliselt mõju avaldada konkreetsele asjale, vaid on edaspidiseks juhtnööriks kohtutele seaduse rakendamisel. Seda instituuti tunnevad Prantsuse, endise Austria ja teised protsessid. Kuna nimetatud konstruktsiooni kohaselt kassatsioonikohtu poolt antud seaduse seletamine ei oma mingisugust praktilist tagajärge konkreetse asja kohta, on just teise kassatsiooni korras edasikaebamise instituudi ülesanne teenida konkreetse asja huvisid, s.o. hoolitseda selle eest, et konkreetsete asjade lahendamisel kohtud oleksid rakendanud seadusi õieti. Järelikult suunab see instituut oma tegevuse asja praktilise külje vaatlusele ja kannab vastavalt ka nime - kassatsioon antud asja huvides.

Sarnaselt eespool öeldule räägib ka Foinitski oma raamatus - Kurs ugolovnago sudoproizvodstva (lk.157) - et "kassatsioonikohtu võib vaadelda, kas 1) kui kõrgemat organit, kes vaatab seaduse õige ja ühtlase tarvitamise järele viimase huvides, või jälle 2) kui kohtu

instantsi, kes teotseb antud asja huvides. Esimese konstruktsiooni kohaselt on kassatsioonikohus kõrgem organ kohtuasutiste järele valvamiseks ja asja kassatsiooniline arutamine näitab vaid ühte järelevaatuse moodust, taotelles sealjuures eesmärki, missugune on sõltumatu kohtulikest eesmärgest. Seepärast ka kõrgema kohtu poolt tarvitusele võetud abinõud ei oma tähtsust kohtulikul menetlusel alamas kohtus: kassatsioonikohus vaid seletab seadust, kuid säärane seletamine ei oma mingisugust praktilist tagajärge antud konkreetse asja kohta".

§ 6. Kassatsiooni korras edasikaebamise instituut Eestis.

Meil kehtiv kassatsiooni korras edasikaebamise instituut seab endale ülesandeks peamiselt praktilise eesmärgi taotluse, tundes seega edasikaebamist vaid antud asja huvides . Nii räägib KKS-ku § 653, et kohus, kes on Riigikohtult asja tagasi saanud uuestiotsustamiseks, on kohustatud seaduse otsese mõtte tõlgitsemisel alistuma Riigikohtu seletusele. Kuigi § 656 - as on öeldud, et Riigikohtu otsused ja määrused, milles seletatakse seaduse otsesest mõtet, kuulutatakse avalikult

välja juhtnööriks seaduse ühtlaseks tõlgitsemiseks ja kohaldamiseks, on selle tähtsus alamatele kohtutele siiski vaid moraalne, mitte aga obligatoorne. Obligatoorne on Riigikohtu seletus ainult konkreetses asjas, mis on uuestiotsustamiseks saadetud sisulisele kohtule. Muide, ka Riigikohtu Kriminaalosakond ise ei ole seotud oma varemtehtud otsustes väljendatud vaadetega, vaid võib oma vaatekohti seaduste tõlgitsemisel ka muuta, sest kohtuotsuseid kui inimliku töö tulemusi ei saa vaadelda kui otsitava töö eksimatuid ja vääramatuid väljendusi, vaid kui kohtu tööotsingu tulemusi.

Vastavalt eeltoodule võib seepärast väita, et meie KKS seab kassatsioonikohtule esimeses järjekorras kohustuseks valvata seaduse õige kohaldamise järele konkreetses asjas ja alles teises järjekorras on seaduste rakendamise ja tõlgitsemise ühtlustamine.

3.peatükk. Kassatsiooni põhjused.

§ 7. Üldmõisteid ja kassatsiooni põhjuste määritlemise süsteemi.

Kohtuasutiste poolt kordasaadetud sääraseid seaduse rikkumisi, millised võivad ja peavad kaasa tooma

kohtuotsuse tühistamise kassatsiooni korras, nimetatakse kassatsiooni põhjusteks. Asudes viimaste vaatlemisele, olgu kõigepealt märgitud, et mainitud põhjuste määritlemise viiside suhtes evivad juristid sel alal erinevaid vaatekohti. Seepärast erinevad ka kriminaalkohtupidamise seadustikud selles, mida üks või teine seadustik loeb kaevatud otsuse tühistamise põhjuseks. Kassatsiooni põhjuste liigitamisel esitab Lääne-Euroopa seadusandlus kolme liiki seadustikke, kusjuures lahkuminekuks seisnevad peamiselt selles, kuidas on ühes või teises seadustikus käsitletud protsessinormide rikkumisi sisulistes kohtutes. Materiaalseaduste rikkumine moodustab aga igal pool kassatsiooni põhjusi. Varajasem kassatsiooni põhjuste määritlemise viis on nn. loetelu süsteem⁶⁾, mida jälgib näit. prantsuse 1808.a. KKS. Ühes mitmesuguste kohtupidamise korra- ja vorminõuete määriteluga, seadus näitab igakord, millist vorminõuet nimelt on tarvis silmas pidada kohtuotsuse tühistamise ähvardusel ja missugused vorminõuded võivad tähelepanemata jääda ilma sääraste järeldusteta. Sel viisil jääb kassatsioonikohtule vaid igal üksikul juhul kindlaks teha, kas on kohtuotsuse tegemisel tähelepanemata-jäetud või valesti

6) Foinitski - lk.555

kordasaadetud vorminõuded ette kirjutatud kohtuotsuse tühistamise ähvardusel või mitte. Prantsuse KKS-u väljandjad Tripier ja Monnier, analüüsides kassatsiooni põhjusi, toonitavad, et kassatsioonikohus muudab kriminaalkohtute otsused järgmistel juhtudel: 1) kui on ebaõigelt rakendatud materiaalselt kriminaalseadust, 2) kui on rikutud või täitmata jäetud protsessinormid, mis on ette kirjutatud kohtuotsuse tühistamise ähvardusel, 3) kui pole täidetud vorminõudeid, mille täitmist nõudis kohtualune või prokurör, 4) kui kriminaalkohus jättis arutamata kaebealuse või prokuröri mõningad palved, 5) kui kriminaalkohus juhul, kui tal oli selleks õigus, ei tühistanud neid toiminguid, mis seaduse järgi polnud maksvad, 6) kui on rikutud kohtu alluvuse seadusi või leidis aset võimu ületamine.

Prantsuse KKS-le järgneb ka Itaalia 1931.a. KKS, missugune märgib järgmisi kassatsiooni põhjusi (R.Räägo Kriminaalprotsessi õpperaamat - lk.353): 1) kriminaal- või teiste materiaalseaduste mitteamestamine või ekslik rakendamine, 2) kohtuniku poolt võimu teostamine, mis kuulub seadusandlikule või administratiivvõimule, või võimu teostamine kohtuniku poolt, mis üldse ei

kuulu avalikkude võimude pädevusse, 3) kriminaalkohtupidamise seadustiku normide rikkumine, mis loendatud selles seadustikus ja tingib toimingu tühisuse.

Selle loendi lähemal vaatlusel võib tähele panna, et esimene punkt käsitleb ebaõiget materiaalseaduste rikkumist sisulise kohtu poolt otsuse tegemisel. Teine punkt vaatleb kohtu pädevuse rikkumisi, peamiselt aga asjaallumust, kuna kolmas punkt puudutab protsessinormide rikkeid. Siiski ei ole mitte iga protsessinormi rike nimetatud seadustiku järgi veel kassatsiooni ja seega otsuse tühistamise põhjuseks, vaid kohtuotsuse tühistamise toovad kaasa selliste protsessinormide rikked, mis säärastena on sõnaselgelt kriminaalkohtupidamise seadustikus loendatud. Seda loendit ei ole antud ühes paragrahvis, vaid see loend on seadustikus laiali pillatud. Üksikute paragrahvide lõpus leidub siin ja seal, et selle normi mittetäitmine teeb toimingu tühi- seks, s.t. - on otsuse tühistamise põhjuseks. Tihti järgneb säärasele normile märkus, mis ette võtta selle tühisuse saneerimiseks. Kõike eeltoodut kokku võttes tuleb märkida, et nn. prantsuse süsteemi nime all tuntud süsteemi iseloomustab asjaolu, et protsessinormide

rikkumised, mis toovad kaasa otsuse tühistamise kassatsioonimenetlusel, on sõnaselgelt loendatud kriminaalkohtupidamise seadustikus eneses. See süsteem, kuigi näiliselt lihtne ja selge, osutus tegelikkuses siiski ebasobivaks. Nii prantsuse vastav kirjandus kui ka kohtupraktika esitasid sellele tõsiseid vastuväiteid. Kogemused näitasid, et seaduseandja ei olnud võimeline vaatlusele võtma kõiki rikkeid, mis võiksid asja kohta omada olulist tähtsust. Ükski seadustik ei jõua siiski loendada kõiki juhtumeid, mis otsuse tühistamise kaasa toob. Väga suureks ei või seda loendit teha, sest siis kasvaks tühistamisele kuuluvate asjade arv liiga suureks. Lüngad seaduses on väga sagedased ja prantsuse kohtute praktika oli sunnitud seadust laiendama, lubades kohtuotsuste tühistamist ka säärase vorminõuete rikkumise korral, mis sõnaselgelt polnud seadustikus väljendatud. Mainitud kaalutlustel on mitmed seadusandlused prantsuse süsteemi omaksvõtmisest loobunud, nagu seda tegi ka Vene 1864.a. seadustiku vastav komisjon. Muide, olgu tähendatud, et Vene 1864.a. seadustiku koostajad ei olnud kassatsiooni põhjuste määritlemise viisi suhtes mitte kõik ühel arvamisel. Nii soovis komisjoni liikmete

vähesus (kaheksa) omaks võtta eespool märgitud prantsuse süsteemi, pidades otstarbekohaseks loendada seaduses eneses terve rea põhjusi, mis kaasa tooksid kohtuotsuse tühistamise. Sellevastu aga suurem osa komisjoni liikmeist (kaheksateist) arvasid võimaliku olevat märkida seaduses ära vaid nende oluliste vorminõuete ja kohtupidamise korra üldist iseloomu, millede rikkumine võib olla kassatsiooni põhjuseks.⁷⁾ Kaalutlused loendsüsteemist loobumiseks olid üldjoontes samad, mis märgitud prantsuse süsteemi kohta. Vastavalt eeltoodule avaldas ka Riigi Nõukogu selle küsimuse lõplikul arutlusel, et asja uudsuse tõttu pole mitte hädaohutu püstitada reegleid kassatsiooni põhjuste üksikasjaliku loendi suhtes, mille kohta oma kohtupraktikas puuduvad veel antud juhud. Iga viga selles suhtes kas kitsendab kohtumõistmist või suurendab asjata kassatsioonide arvu ja koormab üleliigselt seda kõrgemat kohtuasutist, missugune on asutatud Valitseva Senati koosseisu kassatsioonikaebuste ja -protestide läbivaatamiseks. Seepärast loeti tarvilikuks piirata neid põhireegleid. Aegajalt aga, kui kohtupraktikast koguneb küllaldaselt vastavat materjali, võidakse need

7) Objasnitelnaja zapiska - lk.447 - 449

reeglid asendada seadusandlikul teel. Vastavalt sellele lubab vene KKS esitada kassatsioonikaebusi ja -proteste lõplikkude kohtuotsuste peale järgmistel juhtudel:

1) seaduse otsese mõtte rikkumise korral ja seaduse ebaõige tõlgitsemise puhul süüteo ja karistuse liigi määramisel, 2) kohtupidamise korra ja vorminõuete niivõrra olulise rikkumise puhul, et selle rikkumise tagajärjel ei või otsus omada kohtuotsuse jõudu, 3) seadusjärgse kohtualluvuse või kohtu võimkonna piiride rikkumise juhul.

Vene KKS-ku koostajate järgedes on käinud ka Eesti ja Poola 1929.a. KKS-u koostajad. Meie KKS § 633 lubab esitada kassatsioonikaebusi ja -proteste järgmistel juhtudel: 1) materiaalseaduste rikkumise puhul, 2) kohtupidamise korra või vorminõuete niivõrra olulise rikkumise puhul, et selle rikkumise tagajärjel ei või otsus omada kohtuotsuse jõudu, 3) kohtu pädevuse rikkumise korral.

Seega on meie KKS loobunud kohtuotsuse tühistamise kaasatoovaist protsessinormide loendamisest, vaid selle asemel ütleb üldiselt, et otsuse tühistamise põhjuseks on protsessinormide oluline rikkumine. Millal on aga

tegemist olulise rikkumisega, millal mitte, see on jäetud kassatsioonikohtu lahendada. Eelpoolnimetatud kassatsiooni põhjuste loetelu mooduseid võiks nimetada kassatsiooni põhjuste generaalseks loendiks ⁸⁾. Võrreldes prantsuse süsteemi generaalse loendi omaga, võib märkida, et esimene kannab teatud paindumatuse pitserit, kuna viimane satub jälle teise äärmusse, muutudes üleliia elastiliseks. Seetõttu jääb kassatsioonikohtule suur suvaõigus ja selle tagajärjel kujuneb paratamatuks ka kõikumine olulise ja mitteolulise mõiste määramisel.

Ungari, saksa ja endise austria protsessuaal-koodeksid on tarvitusele võtnud segasüsteemi, kus on loeteldud mõned säärased rikked, mis tingimata toovad kaasa kohtuotsuse tühistamise kassatsiooni korras, kusjuures aga jäetakse kassatsioonikohtule õigus tühistada kohtuotsus ka teiste olulisteks loetavate rikete juhtudel. Seega osutub mainitud süsteem prantsuse ja generaalse süsteemi vahepealseks. Selle süsteemi kohaselt annab saksa KKS kõigepealt ühe üldise kassatsiooni põhjuse. Ta ütleb, et kassatsiooni põhjuseks (revisjoni põhjuseks) on kohtuotsuse aluseks oleva seaduse rikkumine. Seaduse rikkumise all mõistab ta juhtumeid, kui

8) Räägo - lk.354

õigusnorm on jäetud tarvitamata või ebaõigelt tarvitatud. Pearõhk on pandud sellele, kas rikutud õigusnorm on kaevatud otsuse aluseks või mitte. Kassatsioonikohtul tuleb seda alati silmas pidada, s.t. otsustada, kas oleks otsus õigusnormi rikkumata langenud säärasena või mitte. Selle üldnormi kõrval loendatakse ka need põhjused, millede olelemisel otsus alati põhineb seaduse rikkumisel. Need on: 1) kohtu koosseis polnud seaduslik, 2) kohus on otsustanud tema pädevusse mittekuuluva asja, 3) kui menetlus on toimunud prokurörita või isikuta, kelle osavõttu seadus nõuab, 4) kui on rikutud kohtu avalikkuse põhimõtet, 5) kui otsusel puuduvad motiivid, 6) kui kaitseõigused on oluliselt rikutud.

Seega jagab Saksa protsess kassatsiooni põhjused kahte liiki: 1) absoluutsed ja 2) relatiivsed. Absoluutsed põhjused on säärased, mis on KKS-s loendatud ja tingivad alati otsuse tühistamise, kuna jälle relatiivsete põhjuste olemasolu kuulub kohtu kaalumisele ja seal on otsustavaks asjaolu, kas rajaneb otsus õigusnormi rikkumisel või mitte.

Nagu juba eelpool märgitud, tunneb kehtiv KKS kolme lõpliku kohtuotsuse tühistamise põhjust ehk

lähemalt kassatsiooni põhjust. Nende loend on antud KKS-ku § 633-s alljärgnevalt: "Kassatsioonikaebusi ja -proteste lõplikkude otsuste peale võib esitada järgmistel juhtudel: 1) kui süüteo või karistuse määramisel on ilmselt rikutud seaduse otsesest mõtet või seadust ekslikult tõlgitsetud, 2) kui on rikutud kohtupidamise korda või vorminõudeid niivõrd oluliselt, et selle rikkumise tagajärjel ei või otsus omada kohtuotsuse jõudu, 3) kui on rikutud seadusjärgset kohtualluvust või kohtu võimkonna piire".

Nimetatud paragrahvis toodud kolmepunktiline jaotus kassatsiooni põhjuste kohta on üle võetud vene KKS-st. Õigem näib aga olevat kahejärguline liigitus, sest sisuliselt kuuluvad § 633 p.3. toodud juhud protsessirikete hulka. Seega, liigitades kassatsiooni põhjusi süstemaatselt, võib need jagada kahte gruppi. Esimesse kuuluvad p.1. mainitud materiaalseaduste rikkumised ja teise p.2. ja 3. mainitud protsessiseaduste rikkumised. Materiaalseaduste all § 633 p.1. mõttes mõistetakse kõiki materiaaõiguslikke norme, mida kohus on otsust tehes kohaldanud või kohaldamata jätnud. Need normid võivad kuuluda nii kriminaalõiguse

kui ka teiste õiguste valdkonda.

§ 8. Materiaalseaduste rikkumine.

1. Üldmõisteid.

Asudes kassatsiooni põhjuste vaatlemisele materiaalseaduste rikkumise juhtudel, olgu siinkohal märgitud, et õigusteaduslikust kirjandusest võib mõnel pool leida katseid materiaalseaduste rikkumise tüüpiliste juhtude loeteluks. Rohkem üldises vormis on seda teinud

Butskovski (ex Vene senaator), kes vaatleb kriminaalmateriaalseaduste rikkumist järgmistel juhtudel:⁹⁾

- 1) kui tegevus, mis ei ole seadusega keelatud karistuse ähvardusel, loetakse kuritegelikuks, või ümberpöörduvalt keelatud tegevus loetakse mittekuritegelikuks,
- 2) kui säärase asjaolude tunnustamise puhul, millede järgi kordasaadetud tegu ei võida süüks arvata, jäetakse süüdimatuse põhjused tagajärjeta, või ümberpöörduvalt keelatud asjaolud süüdimatuse korral ebaõiglaselt loetakse süüteo põhjusteks, 3) kui süüteo iseloomu või süü astet või süüteo osavõttu ei määrata vastavalt seadusele, 4) kui kohtuotsuses tunnustatud põhjused kohtuliku jälitamise või karistuse tühistamiseks jõe-

9) Butskovski - lk.29

takse tähelepanemata , või ümberpöörduvalt - kui tuntud asjaoludele antakse ebaõiglaselt niisuguste põhjuste tähendus, 5) kui karistuse määramisel tehakse lubamatu üleastumine seadusest, mis määritleb karistuse liigi ja astme tuntud süüteo eest.

Säärane materiaalseaduste rikkumiste tüüpiliste juhtude loend, kuigi mitte täielik, võib siiski olla teatud määral kasulik, sest see loend põhineb süüteo teokoosseisust arusaamise analüüsil ja täiendab seda karistuse määramisel osutamisega kriminaalseaduse rikkumisele.¹⁰⁾

Kuid kuidas tuleb mõista väljendust "seadus", mille rikkumine moodustab kassatsiooni põhjuse? Teiste hulgas on oma arvamuse selle kohta avaldanud ka prof. Slutševski, kes, jälgides ses suhtes saksa doktriini, ütleb, et seaduse mõistele ei tule anda liialt piiratud tähendust, vaid selle all on tarvis mõista mitte ainult kindlaksmääratult väljendatud määrusi, vaid ka neid määrusi, missugused järelduvad eri-seadusandluse määrangute tähendusest ja vastastikuseist suhteist (Ziv lk.412). Umbes sama on avaldanud veel mitmed teised juristid, mõeldes seaduse all (mille rikkumine moodustab kassatsiooni

10) Ziv - lk.411

põhjuse) ka valitsusvõimu määrusi. Mainitud vaadet tuleb lugeda ka vastavaks meie KKS-u § 633 p.l. väljendatud mõttele, mille kohta aga pikemalt edaspidi.

2. Kriminaalseaduse dispositsioonosa rikked. Teatavasti koosneb kriminaalseadus tavaliselt kahest osast: dispositsioonist, mis sisaldab süütegu, ja sanktsioonist, mis sisaldab karistust. Mõlema osa rikked sisulise kohtu poolt on, vastuvaidlemata, kassatsiooni põhjused. Seega näit. loetakse kõik need juhud kassatsiooni põhjusteks, kus sisuline kohus süüteo teokoosseisu äramääramisel on ekslikult rakendanud kriminaalseadust, mille dispositsioonosa säärase teokoosseisu kirjeldust ei sisalda. Kuid mitte igakord ei too kriminaalseaduse dispositsioonosa täielist süüteo teokoosseisu kirjeldust, vaid piirdub viitega teistele seadustele või määrustele. Säärastel juhtudel tuleb lugeda vastav seadus või määrus kriminaalseaduse dispositsioonosaks ja seega muutub ka nende rike kassatsiooni põhjuseks. Järelikult on siin tegemist kriminaalseadustiku vastavate paragrahvide nn. blankett-dispositsioonosadega, näit. § 236, 362 jne., mis

kirjeldavad süütegu kõige üldisemalt ja millede juures süüteo õige seadusliku koosseisu määramine oleneb täiesti aluseks oleva eriseaduse või haldusvõimu määruse õieti tõlgitsemisest ja mõistmisest. Kooskõlas öelduga ja § 633 p.1. mõtte kohaselt ei tule lugeda kohtuotsuse tühistamise põhjuseks mitte ainult kriminaalseaduste rikkumist, vaid ka kriminaalõigusse mittekuuluvate igasuguste eriseaduste ja isegi haldusvõimude määruste rikkumist niivõrd, kui neid tuleb kohaldada ja tõlgitada süüteo seadusliku koosseisu õieti määramiseks. Sellega kuuluvad siia juhud, kus väljaspool kriminaalõigust asuvad seadused sisaldavad eneses vastava süüteo teokoosseisu suhtes selle seadusvastasust kõrvaldava normi.

Peale eelmärgitud oma riigi seaduste rikkumise võib mõnel juhul kohtuotsuse tühistamise põhjusena esineda ka välismaa seaduse ekslik rakendamine või tõlgitsemine. See on mõeldav neil juhtumitel, kus oma riigi seadused otseselt käsivad arvestada välismaa seadusi, nagu näit. tuleb seda teha KKS-ku § 8-da rakendamisel.

Kuigi karistusseadustikud määritlevad kriminaal-

vastutust täpselt, ei järgne sellest siiski, et selles oleksid ette nähtud kõik võimalikud juhtumid, milledes võiks avalduda inimese kuritegelik tahe seadusvastases tegevuses. Kriminaalkodeksil ei ole kerge kaugemale minna süütegude pealiikide määritlemisest. See ülesanne peaks olema lahendatud enamvähem rahuldavalt, kui need määritelud on selliselt esitatud, et võidakse ilma mingisuguste omavoliliste tõlgitsemisteta nende alla viia mitte ainult kodeksis nimetatuid, vaid ka ühe- liigilised või üheomaduselised süüteod. Teatavasti ei või kohus määrata muud karistust, kui ainult selle, mis seaduses teatava süüteo eest ette nähtud. Kui aga seaduses kohtu arutusel oleva süüteo kohta ei ole kindlaksmääratud karistust, siis kohus mõistab süüdlasele ühe karistusest, mis määratud sellise süüteo eest, mis oma tähtsusest ja liigilt sellele rohkem sarnane. KKS-ku alusel on kohtuasutised kohustatud asju lahendama kehivate seaduste täpse mõtte kohaselt, kuid kui seadus, millega arutataw tegu on karistuse ähvardusel keelatud, on puudulik, selgusetu või vastuoluline, tuleb otsus rajada seaduste üldisemale mõttele. Järelikult ei saa asja otsustamist eelnimetatud puuduste tõttu seisma

jätta, vaid lahendus tuleb anda igal juhul. Sellest ei või aga järeldada, et karistusnorme analoogia põhjal saaks kohaldada, sest KrS § 1 keelab selle otseselt ära. Kohus peab kohtualuse õigeks mõistma, kui see tegu, millisteda süüdistati, ei ole karistuse ähvardusel seadusega keelatud (§§ 14, 15, 536). Kuid võivad esineda ka sellised juhud, millistes tuntud asjaolud ei käi seaduse määritelu alla. Neil kordadel kohus peab teotsema jurisprudentsi üldtunnustatud reeglite kohaselt nii, et kriminaalseadustiku puudulikkuse ja selgusetuse juhtumil tuleb kohaldada seda kohtualusele kõige soodsamas mõttes, aga kriminaalseaduse erilise karmuse korral - kitsendada võimalust mööda tema mõtet.

3. Kriminaalseaduse sanktsioonosa rikked.

Peaaegu kõik sama, mis eelpool on märgitud kriminaalseaduse dispositioonosa suhtes, maksab vastavalt ka kriminaalseaduse sanktsioonosa rikke kohta.

Kui süütegu on õieti määritletud, siis viigakaristuse määramisel, mille liik ja aste harilikult märgitakse seaduses eneses, võib juhtuda ainult kohtuilmse tähelepanematus tõttu asja arutlusel või kohtu-

otsuse kuulutamisel. Muide, mõnedes seadustes on süütegude eest ette nähtud erisugused karistuse liigid või ühe ja sama liigi karistuse mitmesugused astmed, arvestades asjaoludega, mis süüd suurendavad. Kui need süüteoosse kuuluvad asjaolud on seaduses määrateldud, siis sel juhtumil ühe liigi karistuse määramine teise asemel või ühe karistusastme rakendamine teise asemele, moodustab ilmse seaduse -rikkumise, mis kuulub kassatsioonikohtu kontrolli alla. Kui need asjaolud ei ole seaduses tähendatud, aga nende arvestamine on jäetud kohtu aränägemisele, siis ei või olla seaduse otsese mõtte ilmset rikkumist ega alust kohtuotsuse tühistamiseks.

Kui seadustikes on kindlaks määratud need asjaolud, millised iga asja kohta peab tunnistama süüd vähendavaks või suurendavaks, siis säärase asjaolude esinemisel ja nende kohtu poolt tunnustamisel, peab viimane karistuse määramisel kahtlemata ka neid asjaolusid arvestama. Kuna aga seaduses pole määratud, kui võrd igaks neist tegureist vähendab või suurendab karistuse määra ja kuna üks süüd vähendav asjaolu võib evida suuremat tähtsust kui kümme vähemtähtsat süüd suurendavat asjaolu, või ka ümberpöörduvalt, siis lõpptulemusena ilmnebki, et karistuse määra nendest üldistest reeglitest tuleb tunnistada ilmset

duse rikkumiseks. Sama võib mainida ka nende juhtude kohta, kindlaksmääramine sõltub täiesti kohtu äranägemisest, mida ei saa asetada kitsastesse raamidesse kohtumõistmist kahjustamata. Vastavalt sellele ei või karistusmäära kindlaksmääramisel olla seaduse otsese mõtte ilmset rikkumist, mis oleks kohtuotsuse tühistamise põhjuseks.

Teatavasti võib kohus vastutust raskendavate asjaolude korral (näit. kahe või rohkem süüteo kordasaatmine enne kohtuotsuse, - resolutsiooni või vandekohtunikkude verdikti kuulutamist) kõige raskemat karistust veel suurendada kuni sarnase teo eest seaduses ettenähtud ülemmäärani (KrS § 61). Kui kohus aga sealjuures süüdlasele määratud karistuste kogusummast üle läheb, on juba tegemist ilmse seaduse rikkumisega. Samuti ei või kohus suurendada kõige raskemat karistust juhul, kui kõige raskemaks karistuseks on sunnitöö või vangimaja üle ühe aasta ja teiseks koostamise alla käivaks karistuseks on kohtu poolt määratud rahatrahv või arest (KrS § 61). Ka ei või kohus kõige raskemat karistust suurendada vangimaja koostamisel parandusarutusega või vastutusliku valve alla andmisega (KrS § 61). Kõigil säärastel juhtudel tuleb karistus määrata kooskõlas üldise juriidilise reeglina, et suurem karistus mahutab enesesse väiksemad. Üleastumine nendest üldistest reeglitest tuleb tunnistada ilmseks sea-

duse rikkumiseks. Sama võib mainida ka nende juhtude kohta, milledes kohus seaduse nõude vastaselt ei vähenda karistust, mis on ette nähtud teatud süüteo eest, või vähendab seaduses mitteräidatud määral. Kokkuvõttes tuleb tähendada, et süüaluse üldise soodustamise põhimõtte alusel sanktsiooni rikut eeskätt siis tuleb asetleidnuks lugeda, kui sisuline kohus karistuse on määranud ebaseaduslikult.

Nagu juba eelpool märgitud, toob materiaalseaduse rikkumine enesega kaasa alati otsuse tühistamise.

Erandi sellest üldreeglist moodustavad aga kaks juhtumit, mis sõnaselgelt väljendatud §§-des 634 ja 635. § 634 käsitab juhtumit, kus lõpliku otsuse teinud kohus on eksinud süüteo ja karistuse määramisel seaduseviites. Kohus on määranud seadusepärase karistuse süüteo eest, kuid on tsiteerinud vale paragrahvi, s.o. kohtu viga seisneb vaid selles, et ta on viidanud ebaõigele paragrahvile. Teise juhtumiga on tegemist siis, kui sisuline kohus on arutanud korraga mitut kohtualuse süütegu, määranud igatühe eest eraldi karistuse ja siis neid koostades määranud üldkaristuse. Kui kohus seejuures on eksinud seaduse kohaldamisel kergemale süüteole ja see eksimine ei võinud mõjustada üldkaristust, siis

ei ole säärane eksimine kassatsiooni põhjuseks.

Kassatsiooniinstants ei saa aga olla mingil juhul seotud eelmiste instantside faktilise olustiku tuvastusega. Ta ei tegele üldse sellega, välja arvatud küsimused, milledest nähtub, et eelinstants ei ole õieti hinnanud asjaolusid, pidades neid üldtuntuks või jättes kontrollimata andmed, mis olid kontrollikohuslikud. Seega ei otsusta kassatsioonikohus asja sisuliselt üldises kohtupidamise korras, vaid valvab ainult seaduse õige ja ühtlase kohaldamise järgi kõigi kohtute poolt. Seepärast võivad pooled kassatsioonikaebustes materiaal-seaduste rikkumise pärast puudutada vaid ekslikku seaduse kohaldamist neile faktidele, mis kohtu enese poolt on tunnustatud. Samuti ei või kassatsioonikaebuse aineks olla kohtu poolt mõnesuguse fakti ekslik tunnustamine, vaid kassatsioonikaebuses võib ette tuua ainult sisulise kohtu poolt tunnustatud faktile ekslikku seaduse kohaldamist.

Kohtuasutised otsustavad oma sisetunde ja juriidilise maailmavaate alusel, silmas pidades seda, et tehtav otsus põhineks kehtival õigusel ja kogu juriidilise ja faktilise olustiku tuvastusel. Seepärast ei ole asja

sisuliselt mitteamarut₂ val kassatsioonikohtul mingit võimalust kontrollida asjaoludega põhjendatud kohtunikude veenet, vaid ta on ainult kohustatud, võttes vastuvaidlemata faktina kohtu poolt tunnustatud kohtualuse teo, selgitama, kas on õieti ja kooskõlas seaduse nõudele määratud selle teo kuritegelikkus ja karistus õieti määratud.

Mis puutub kriminaalõigusteaduse doktriinisse ja kassatsioonikohtu praktikasse, siis ei moodusta sisulise kohtu lahkumine nende poolt ülesseatud põhimõttest kassatsiooni põhjust. Erand ses asjas on ette nähtud vaid KKS-ku § 653, mille järgi kohus, kes on Riigikohtult asja tagasi saanud uuestiotsustamiseks, on kohustatud seaduse otsese mõtte tõlgitsemisel alistuma Riigikohtu seletustele, kusjuures kohtuotsuse peale ses osas, mis on tehtud vastavalt Riigikohtu seletustele, edasikaebust ei ole. See ei kõrvalda aga edasikaebamise õigust juhul, kui kohus teeb uusi vigu või kordab vigu, mis olid esimese otsuse tühistamise põhjuseks.

missugul § 9. Protsessiseaduste rikkumine.

1. Kohtupidamise korra ja vorminõuete rikkumine.

Üldmõisteid.

Protsessiseaduste rikked on kaheksa:

1) kohtupidamise korra rikked ja 2) kohtu pädevuse rikked.

Suurema ja raskema tegevusvälja kassatsioonikohtule annab § 633 p.2., mille järgi lõplik kohtuotsus tühistatakse juhul, kui on rikitud kohtupidamise korda või vorminõudeid niivõrd oluliselt, et selle rikkumise tagajärjel ei või otsus omada kohtuotsuse jõudu.

Selles paragrahvis räägib seadus kohtupidamise korrast ja vorminõuetest. Lihtsuse mõttes oleks aga sobivam, kui seadus oleks leppinud ainult esimesega, s.o. kohtupidamise korraga, sest "vorminõuded" midagi juurde ei anna (R.Räägo - Kriminaalprotsessi õpperaamat - lk.356). Kohtupidamise korra all mõeldakse aga norme, mis leiduvad KKS-s ja KS-s. Kohtupidamise korra rikkumise kohta annavad protsessuaalkoodeksid vaid üldise reegli, jättes kassatsioonikohtule kohtu doktriini abil määrata, missuguseid vorminõudeid iga liigi asjade juures on tarvilik tunnistada rohkem või vähem olulisteks. On selge, et veel praeguselgi ajal ei ole võimalik vigadeta loetleda kõikide erisuguste juhtumite liike,

missuguseid võiks paigutada ühe üldise reegli alla. Kuid sääraseid katseid on püütud mõnel pool siiski teha. Nii annab Butskovski 1864.a. KKS-ku kohtupidamise korra ja vorminõuete osa analüüsimisel selliseid rikkeid kokku 63. Mainitud katse kuulub aastasse 1866, s.o. langeb ühte kassatsioonikohtute tegevuse algusega. Autor kaldub aga ka ise arvamusele, et vaevalt on võimalik loetleda kõiki võimalikke juhtumeid. Sama on katsetanud ka Trahtenberg oma vastavas brošüüris, mis kuulub aastasse 1870, kus on registreeritud 312 sellist riket ja mis Senati kassatsiooni-kriminaaldepartemangu poolt on vastuvaidlematult olulisteks tunnistatud.¹¹⁾

Näib aga siiski õige olevat, et iga säärane loetelu on erakorraliselt teoreetiline.

Nagu juba varam öeldud, on meie KKS loobunud üksikasjalisest protsessinormide rikete loendist, mis kaasa toovad kohtuotsuse tühistamise kassatsiooni korras. Kehtiva KKS-ku § 633 p.2 järgi loetakse kassatsiooni põhjusteks üldse kõik protsessinormide rikked, mis on niivõrd olulised, et selle rikkumise tagajärjel ei või otsus oma da kohtuotsuse jõudu. Järelikult on siin seadus loobunud igasugusest üksikasjalikust loendist

11) Ziv, lk.413

ja annab tunnusmärgina ainult protsessinormi olulisuse . Seadustikud - niihästi KKS kui ka KS - ei anna aga vähimatki näpunäidet selle kohta, mida lugeda kohtupidamise korra oluliseks rikkeks ja mida mitte, vaid kõik on jäetud kassatsioonikohtu tõlgitsemise hooleks. Tegelikult võib kohus eraldada olulisi rikkeid ebaolulisist ja tunnistada vaieldava toimingu tühiseks vaid siis, kui temas esineb olulisi viga. Viga on oluline üldpõhimõtteliselt alati siis, kui on arvata, et tema vältimise korral otsus oleks tulnud teine kas oma sisult või sihilt. Kahtluse korral, kas viga on oluline või ebaoluline, loetakse kaheldav alati oluliseks veaks.¹²⁾ See põhimõte on väljendunud ka kohtutegeluses. Siinjuures tekib aga küsimus, kuidas mõista olulist rikkumist. Kas tuleb kohtupidamise korra olulist rikkumist mõista arutatavas, s.o.konkreetses asjas, või üldiselt? Esimesel juhul peaks kassatsioonikohus kindlaks tegema, kas arutatavas asjas tehtud seaduse rikkumine avaldas mõju tehtud kohtuotsusele või mitte. Kui avaldas, siis on rikkumine oluline, kui ei avaldanud, siis pole tegemist olulise rikkumisega. Teiselt vaatekohalt peaks aga protsessinormide rikkumised jagama üldse kahte liiki:

12) Kliimann, lk.307

ühed, mis alati ja igas protsessis on olulised, kuna teise liiki kuuluksid ülejäänud. Seega ühe grupi normide rikkumised toovad kaasa otsuse tühistamise, teise omad aga mitte. Kommenteerijad, samuti ka kassatsioonikohtu praktika ongi protsessinormid jaotanud kahte liiki:

- 1) ühed, mis seatud õigusemõistmise enda huvides ja milliste rakendamine on poolte tahtest sõltumatu ning
- 2) poolte huvides antud protsessinormid, milliste rakendamine on sõltuv poolte tahteavaldusist.¹³⁾ Esimeste rikkumist loetakse kohtuotsuse tühistamise põhjuseks ka sel juhul, kui pooled selle vastu õigel ajal ei väielnud, viimaste rikkumist aga ainult siis, kui pooled selle vastu vaidlesid õigel ajal, millal seda oli veel võimalik parandada. Ei ole aga pool nõudnud oma õigust ega võimaluse korral ka edasi kaevanud järgmisele kohtuastmele selle täitmata jätmise korral seni, kui see rike oli veel parandatav, ei moodusta säärane rike ka hiljem kassatsiooni põhjust. R. Räägo, analüüsides oma "Kriminaalprotsessi õpperaamatus" kassatsiooni põhjusi, ütleb käesoleva küsimuse kohta muu hulgas järgmist: "Kassatsioonikohus oma praktikaga liigitab protsessinormid kahte liiki, millest ühe liigi rikkumine

13) Matto , lk.288

on alati oluline ja teised mitte. Tõepoolest on hulk protsessinormide rikkumisi, mis igal tingimusel on olulised, arvestamata mõju konkreetse asja otsustamisele, näit. mitteseaduspärane kohtukoosseis, erasüüdistuse korras asja jälitamine, mis pidi toimuma ametliku süüdistuse korras jne. Väga paljudel juhtumitel tuleb aga arvestada protsessinormi rikkumise mõju konkreetsele asjale. Näit. on sisuline kohus protsessinormide vastaselt avaldanud algmenetlusel antud tunnistaja öeldise. Ükskord võib kohus avakdatud öeldist kasutada oma veendumuse kujundamisel ja tsiteerida seda öeldist kohtu motiivides, teinekord läheb ta sellest vaikides mööda. Asudes seisukohal, et konkreetne asi ei mängi protsessirikkumises mingit osa, peaks mõlemal juhtumil toimetama täiesti ühtviisi, s.o. kas tunnistama seadusevastase algmenetlusel antud tunnistaja öeldise avaldamise oluliseks protsessinormide rikkumiseks või vastupidi."

Vastavalt eeltoodule leiabki aset arvamine, et kehtiva KKS-ku § 633 p.2.mõtte kohaselt võib kassatsiooni kohus praktika teel kujundada rea protsessinormide rikkumisi, mis igal juhul tingivad kaevatud otsuse tühistamise, kuna teiselt poolt tuleb tal ka arvestada

protsessinormi rikkumise mõju konkreetsele asjale.

Protsessiseadustes leidub veel üks liik norme, milliste rakendamine on jäetud kohtu suva asjaks. Endastmõistetavalt ei või sääraste normide tähelepanemata jätmine kaasa tuua kohtuotsuse tühistamist, sest kassatsiooni korras võib kaevata vaid seesuguste kohtu poolt täitmata jäetud toimingute peale, mis on seaduse järgi neile kohustavad.

Võib juhtuda, et kohtupidamise korra rikkumine jäetakse parandamata kas 1) järgnevas protsessi käigus või 2) parandatakse samas menetluses või 3) rikut pole üldse võimalik parandada ka teistkordsel asja arutamisel. Esimene ja teine juhtum ei või olla kohtuotsuse tühistamise põhjuseks kassatsiooni korras. Kolmandal juhul aga viga on parandamatu ja ükski kohtuotsuse tühistamine ei ole võimeline seda kõrvaldama. Järelikult, ainult nende kohtupidamise korra nõuete rikkumised võivad olla kassatsiooni põhjuseks, mis ei olnud õigeaegselt parandatud ja mis oma olemuselt üldse on parandatavad.¹⁴⁾

Kõik eelöeldu on maksev vaid lõppmenetlusel aset leidnud kohtupidamise korra nõuete puhul. Kuid teatavasti evib ka eeluurimine võrdlemisi tähtsat osa kriminaal-

14) Ziv, lk.415

protsessis. Teiselt poolt aga eeluurimine oma lõpp-
 tulemuses taastatakse kohtulikul juurdlusel, kaotades
 sealjuures nagu osalt oma tähtsusest, sest kohtunikud
 peavad niikuinii kohtualuse süü või süütuse määrama
 oma veendumuse järgi, aluseks võttes kõigi kohtulikul
juurdlusel selgunud asjaolude kogumi kaalutluse .

Ja kuna kassatsiooni korras saab tühistada vaid jõusta-
 mata lõplikku kohtuotsust, siis eeluurimisel aset leidnud
 protsessinormide rikkumise juhud kassatsiooni korras
 arutusele ei kuulu, vaid säärastel kordadel võib õigel
 ajal kaevata erikaebekorras (§269).

Küsimus, missuguses menetlusjärgus võivad tekkida
 põhjused lõplikkude kohtuotsuste tühistamiseks, omab pea-
 miselt tähtsust kollegiaalkohtutes. Jaoskonnakohtutes
 puudub jagunemine menetluse üksikuteks järkudeks.

Jaoskonnakohtu menetlus kui summaarse iseloomuga lühen-
 datud menetlus, esitab vähem kohtupidamise korra nõudeid
 ja selle tagajärjel ka vähem juhtumeid lõplike kohtu-
 otsuste tühistamiseks kohtupidamise korra rikete puhul.

Kuna siamaani toodud kohtupidamise korra rikked
 on vaid üldiseloomuga sätted kassatsiooni korras kohtu-
 otsuste tühistamise põhjuste kohta, seepärast lubatagu

jätkata asja arutamist poolte nõusolekuta, kui mõni

alljärgnevas käsitleda olulisemaid protsessinormide rikkeid kassatsiooni põhjustena ka üksikasjalikumalt loendsüsteemi näol. Kordamiste vältimiseks on otstarbekohasem eraldada kohtuotsuse tühistamist tingivad kohtupidamise korra rikked kahte liiki: a) kõigi kohtute menetluse järgi ja b) kollegiaalkohtute menetluse järgi.

Juba eelpool käesoleva küsimuse kohta toodud üldiste sätete kaalutluse alusel tuleb arvata, et küsimus lõplikkude kohtuotsuste tühistamiseks võib tekkida järgmistest kohtupidamise korra olulisimaist rikkeist:

- a) Kõigi kohtute menetluse järgi:
1. 1) Eksitus kohtusse kutsumises, mille tõttu poolel pole üldse võimalik teada, et teda on kohtusse kutsutud (§373).
- (Vaatamata sellele, et § 373 üldreeglina määrab kutsumise korra kutselehega, ei või oluliseks kohtupidamise korra rikkeks lugeda ka muul viisil kutsumist, kui see ei takista asja normaalset käiku. Kohtusse kutsutavate isikute nimestikku võetud isikuile peab igal juhul kutse saadetud olema, mispärast kohus ei või jätkata asja arutamist poolte nõusolekuta, kui mõni

nimestikku võetud isikuist ei ole kohtusse ilmunud selle tõttu, et talle ei ole kutset saadetud (§§-d 602, 605, 844)).

2) Kohtualuse kohtusse ilmumata jäämine raskete kuritegude arutamisele (§376). Nimetatud asjas on kohtualuse kohtusse ilmumine obligatoorseks tehtud igal juhul.

(Kutses asja nimetuse puudumine, mis pärast kohtualuse kohtusse kutsutakse, ei või olla kohtuotsuse tühistamise põhjuseks juhul, kui kohtualusele ka ilma selleta pidi teada olema, mis asjas teda kohtusse kutsutakse. Kohus ei või võtta seisukohta kutsutu mitteilmumise kohta, ega asuda asja otsustamisele enne, kui ta ei ole kindlaks teinud, kas kutseleht on õigel ajal ja vastavas korras kätte antud. Selle eeskirja rikkumist on kohtupraktika lugenud küllaldaseks kohtuotsuse tühistamise põhjuseks (§756)).

3) Tagaseljaotsuse tegemine juhul, kui asja arutamise ajal kohtule teatavaks saab, et kohtualuse on jäänud ilmumata seaduslikel põhjusil (§ 779).

2. 1) Asja tähtaja pikendamisest keeldumine mõlema poole palvel, või tunnistajate või kohtualuse haiguse puhul, kellede tunnistus võis asjas omada olulist tähtsust, või kohtualuse kaitsja haigus, kui uuestinimetatud kaitsjal

polnud võimalik kaitseks valmistuda (§§-d 382, 383, 438, 439, 769, 775, 786, 846).

(Alaealiste, samuti ka kohtualuse asja, kelle kohta süüdistusaktis on avaldatud kahtlust või kohtul enesel asjale käigu andmisel tekib kahtlus, et ta süüteo on korda saatnud KrS § 39 esimeses lõikes tähendatud seisukorras, arutamine ei tohi toimuda ilma kaitsjata. Kuna nimetatud kohtualuste suhtes on kaitsja igal juhul nõutav, siis ei võiks nende kohtualuste asju kaitsjata arutada ka kohtualuste eneste nõusolekul (§ 353)).

2) Kui mõned tunnistajad või asjatundjad ei ole ilmunud (§ 438).

(§ 438 eeskiri on kohaldatav ringkonnakohtus, samuti ka kohtukojas, olgugi et viimane vaatab asja läbi apellatsioonist astmena.

§ 438 käib nende tunnistajate kohta, kes on kohtu poolt välja kutsutud, kuid ei ole ilmunud. Mõne tunnistaja või asjatundja mitteilmumise korral peab kohus asja arutamise jätkamise või edasilükkamise küsimuse kohta igal juhul ära kuulama ilmunud poolte seletused ja selle nõude täitmise kohta peab leiduma sissekanne protokollis. Pool, kes on avaldanud nõusolekut asja arutamise jätk-

miseks, ei ole õigustatud hiljem taotlema kohtuotsuse tühistamist põhjusel, et asja arutati tähendatud tunnistajat üle kuulamata).

3) § 769 eeskirja (kui tunnistajal ei ole võimalik jaoskonnakohtuniku juurde ilmuda kas vanadusnõrkuse, haiguse või mõnel muul mõjuval põhjusel, kuulatakse ta üle ta elukohas ja poolte juuresolekul, kui viimased määratud ajaks ilmunud kohale) rikkumine, kui see jääb parandamata ka ringkonnakohtu poolt, põhjustab otsuse tühistamise.

(§ 769 ei ole aga maksev ringkonnakohtu kohta, kes küll võib, kui ta selle tarvilikuks tunnustab, terves koosseisus tunnistaja ülekuulamiseks kohale välja sõita, kuid ei ole kohustatud seda tegema).

4) Voliniku taandamine seadusliku põhjuseta on oluline poole õiguste rikkumine, mis põhjustab otsuse tühistamise (§ 786).

5) Jaoskonnakohtus üle kuulatud ja poolte poolt kaasa toodud tunnistajate ülekuulamisest keeldumine ringkonnakohtu poolt (§ 846).

(Nimetatud tunnistajad on ringkonnakohus kohustatud igal juhul üle kuulama, vaatamata sellele, kas nad on apelleerija või vastaspoole tunnistajad ja kas nad on

jaoskonnakohtus üle kuulatud vande all või vandeta ja kas nende uuesti ülekuulamise palve on põhjendatud või põhjendamata. Nende tunnistajate ülekuulamine, keda jaoskonnakohtunik on ebaõigelt keeldunud üle kuulamast, on ringkonnakohtule kohuslik).

3. Kohtuniku mittetaandamine seaduslikel põhjusil (§393) või kohtuniku mittetaandumine, kui taandumise põhjus oli temale teada (§ 399), või asja arutamise ja otsustamisest ringkonnakohtus selle jaoskonnakohtuniku osavõtt, kelle otsuse peale edasikaebus on esitatud (§855).

4. Uste sulgemine kohtuistungil juhul, mis ei kuulu seaduses määratud erandite hulka (§§-d 410,785,842).

(§ 785 juhatusel peab kohtunik arutama asja üldreeglina suuliselt, avalikul kohtuistungil, missugusel alusel tuleb nii pooled kui ka tunnistajad kohtusse kutsuda ja nende suulised seletused ära kuulata. See reegel on kohtupidamise korra üheks põhialuseks, mille rikkumine põhjustab kohtuotsuse tühistamise. Sellepärast ei või ka kohtuotsuse aluseks võtta väljaspool kohut juurdlusel või kohtuuriija poolt alluvuse järgi üleantud asjus ka eeluurimisel tunnistaja poolt antud

ütlusi, vaid need väljaspool kohut antud ütlused tuleb kohtus tunnistaja suulise ülekuulamisega kontrollida, välja arvatud muidugi käskotsused, mille aluseks on ainult kirjalik materjal.)

5. Üleastumine suulisuse põhimõttest kohtumenetluses juhul, mis ei moodusta erandit vastavast üldisest korrast (§§ 420 - 424, 785, 842).

6. Koh (Nii tunnustab § 420 kohtuistungil oluliseks asja arutamise tingimuseks suulisuse ja lubab sellest üldreeglist ainult neid erandeid, mis on seaduses ette nähtud. Vastavalt eeltoodule võib kohtuistungil avaldada eeluurimis- ja juurdlustoimikust nende kohtusse mitteilmunud tunnistajate ülekuulamise protokolle, kelle mitteilmumise põhjused kohus on tunnustanud seaduslikkudeks (§ 421). Ei ole aga lubatud avaldada säärase mitteilmunud tunnistaja ütlusi, kelle ütlused on kohus § 438-as tähendatud lahendamisel tunnustanud asja kohta mitteoluliseks. Küsimuse lahendamine, kas mitteilmunud tunnistaja ütlustel on asja kohta olulist tähtsust või mitte, oleneb kohtu äranägemisest ja selle kohta tehtud kohtumäärus ei kuulu kassatsioonikohtu kontrolli alla. Kohus peab oma määrukses tooma need alused, millede

põhjal ta tunnustab, et tunnistaja ütlustel ei ole asja kohta olulist tähtsust, kuid ka nende motiivide puudumine ei või olla otsuse tühistamise põhjuseks, kuna kohtu poolt võetud seisukoht ses küsimuses ei kuulu kassatsiooni korras kontrollimisele. Vastupidi aga loeb Riigikohus säärases määruses motiivide puudumist oluliseks rikkumiseks).^{475, 476, 477, 479, 791, 842, 851).}

6. Kohtualuse kohtus ülekuulamisel määratud korrast mittekinnipidamine (§§ 450, 451, 454, 497, 788, 790, aga 793).^{staja on vandeta üle kuulatud poole abusolekul}
 või (Nii tuleb süüditunnistanud kohtualusele igal juhul esitada küsimus, kas ta peab vajalikuks kohtulikku juurdlust. Kohtuliku juurdluse ärajätmine seda küsimust esitamata on oluline korra rikkumine (§ 453).

Kohtualusele, kes ennast süüdi ei tunnistanud, kuulub õigus anda seletust ja ümber lükata iga tema vastu esitatud tõendust kohe pärast selle esitamist ja mitte ainult lõppvaidluste ajal, mis pärast selle õiguse kasutamise takistamist ja seletamist, et kohtualune võib seda kasutada ainult lõppvaidluste ajal, tuleb lugeda § 454 eeskirja oluliseks rikkumiseks.)

7. Nende isikute ülekuulamine tunnistajaina, keda seaduse järgi ei või üle kuulata (§§ 473, 474).

8. Tunnistajate vannutamisele mittetoomine, vaatamata taandumise puudumisele või teistele seaduslikele põhjusile, või ümberpöörduvalt - sääraste tunnistajate vannutamisele toomine, kes seaduse järgi kuuluvad ülekuulamisele vandeta (§§ 475, 476, 477, 479, 791, 842, 851).

(Tunnistaja vandeta ülekuulamine seadusliku põhjusega on oluline seaduse rikkumine (§ 477)). Kui aga tunnistaja on vandeta üle kuulatud poole nõusolekul või kui pool selle vastu ei vaieldnud, siis ei või ta ka taotleda kohtuotsuse tühistamist põhjusel, et tunnistaja vandest taandamiseks on võetud põhjused, mis ei ole seaduses ette nähtud.

Poole poolt esitatud seaduspärase vandest taandumise mitterahuldamist ei loeta kohtuotsuse tühistamise põhjuseks, kuna tunnistaja ekslikku vande all ülekuulamist ei saa parandada ka uuesti-arutamisega. Samuti ka küsimus selle kohta, kas teatud isikut tuleb lugeda süüteost kannatanuks, on sisuline küsimus ja ei kuulu kassatsioonikohtu kontrolli all).

Ex libit. univ. Tart.

9. Tunnistajate kutsumine kohtu ette mitte eraldi või neilt ühiselt tunnistuste võtmine (§ 468).

(Ülekuulamata tunnistaja kohtusaalis viibimist teiste tunnistajate ülekuulamise ajal ei saa aga lugeda kohtuotsuse tühistamise põhjuseks, kuna seda seaduse rikkumist ei saa parandada asja uuesti arutamiseega.

Keeldumine niisugust tunnistajat üle kuulamast, kes ei olnud eraldatud tunnistajatetuppa ja kelle kohta on selle tõttu kahtlus, et ta võis kohtusaalis kuulata asja arutamist, ei ole õige, sest tunnistaja ütluse usaldust hindavad kohtunikud oma veende järgi. Ka ei või kohus keelduda ülekuulamast kohtu poolt väljakutsutud säärast tunnistajat, kes hilines ja ilmus pärast asja arutamise algamist, kuid enne kohtuliku juurdluse lõpetamist, olgugi et selle tunnistaja ütlused asja arutamise alul olid juba tunnustatud mitteolulisteks).

10. Vaatluse ja läbivaatuse, otsingu ja võetuse toimetamise juurde seaduses ettenähtud isikute kutsumata jätmine, poolte sinna juurde mittelubamine või selle juures koostatud protokollide kohta määratud korra tähelepanemata jätmine (§§ 109, 110, 114, 116, 125, 126, 136, 139, 147, 148, 150, 160, 161, 253-257, 260, 319, 367-369, 460-462).

(§ 460 juhatusel uue vaatluse korraldamine oleneb sisulisest kohtust ja ei kuulu kassatsioonikohtu kontrolli alla.

Kohus, keeldudes rahuldama poolte nõudmist uue vaatluse toimetamise kohta, on kohustatud oma keeldumist motiveerima ja kui selle põhjenduseks ei ole asja kohta käivad sisulised asjaolud, vaid seaduse tõlgitsemine, siis kuulub see määrus kassatsioonikohtu kontrolli alla.

Asjatundja vannutamise ka pärast seletuse andmist ei või olla otsuse tühistamise põhjuseks, kui asjatundja vannutati samal istungil ja kui ta kinnitas vandega kohtus antud seletuse tõe- ja vastavust (§ 462).

Asjatundja vandeta ülekuulamine on igal juhul § 462 rikkumine, kuid vastavalt V.Senati seisukohale niivõrd oluline, et põhjustab otsuse tühistamise, kuid ainult sel juhul, kui asjatundja jäeti vannutamata ja võeti kohtuotsuse tegemisel arvesse säärase asjatundja arvamust).

1) Asjatundjate kutsumata jätmise säärase asjaolu selgitamiseks, mille täpseks mõistmiseks on vaja erilisi teadmisi või vilumust teaduses, kunstis, käsitöös, töönduses või mõnel teisel kutsealal (§§ 120, 121).

Samuti ka niisuguste isikute kutsumine asjatundjaks, kes võivad ise loobuda või keda võidakse seaduslikkudel põhjustel taandada arvamuste avaldamisest kohtus vande all. see rikkumine, kuid esistuja ei ole kohustatud

2) Selliste isikute valimine asjatundjaks, kes ei oma seaduses nõutavaid omadusi. kuuluda kohtuotsus

12. Poolele asjasse puutuvate tõendite mitteettenäitamine või temale tõendite ümberlökkamiseks loa andmisest keeldumine või keelamine tal tunnistajaile küsimusi esitada või üldse temale kitsenduste tegemises seaduse poolt lubatud kohtulike kaitse abinõudes või poolte üheõigusluse rikkumises kohtulikul võistlusel (§§ 428, 429, 465, 467, 485 - 487, 498, 499, 791, 794, 842).

(Olgugi et asitõendite saali toimetamine ja ettenäitamine on seaduse oluline nõue, ei või selle mitteäitmist lugeda niivõrd oluliseks rikkumiseks, mis põhjustab kohtuotsuse tühistamise, kui pooled ei nõudnud asitõendite ettenäitamist. Kui aga kohus ka poolte nõudmisel ilma eriti mõjuva põhjusega asitõendit ette ei näita, siis on see protsessinormide oluline rikkumine, mis põhjustab kohtuotsuse tühistamise (§ 467)).

istuja pooli lepitada (§ 853).

13. Kohtulikul võistlusel kohtualusele viimase sõnatüki andmisest keeldumine (§§ 430, 511, 854). (Kohtu keeldumine viimase sõna andmisest on oluline seaduse rikkumine, kuid eesistuja ei ole kohustatud kohtualusele meelde tuletama temale kuuluvat viimase sõna õigust. Sellepärast ei või kuuluda kohtuotsus § 854 rikkumise pärast tühistamisele sel juhul, kui kohtuistungis protokollist ei nähtu, et kohtualune võistluse tema kaitsja on viimast sõna palunud ja temale selles on ära öeldud).

14. Tõlgi mittekutsumine kohtuistungile seaduses ettenähtud juhtudeks (§§ 371, 372) või tõlgi vannutamata jätmine (§ 495). (Tõlgi kasutamine vannutamata ei või olla aga kohtuotsuse tühistamise põhjuseks juhul, kui pooled õigel ajal tema vannutamist ei nõudnud (§ 496)).

15. Asjus, mida võib lõpetada poolte leppimise teel, peab jaoskonnakohtunik katsuma pooli lepitada, kui nad on ilmunud ja võib ainult lepituskatse nurjumisel asuda otsust tegema. Samuti ka ringkonnakohtus asjus, mida võib lõpetada leppimise teel, katsub eesistuja pooli lepitada (§ 853).

(Vene Senat on mõnedes otsustes lugenud eesistuja poolt lepituskatse mittealgatamist oluliseks seaduse rikkumiseks, teistes aga mitte. Näib, et teise astme kohtu eesistja poolt lepituskatse mittealgatamine, eriti kui lepituskatse on juba esimeses astmes toimetatud, ei tohiks olla niivõrd oluline seaduse rikkumine, mis võiks põhjustada kohtuotsuse tühistamise, kuna pooltel enesetel on ka õigus lepitustoimetust paluda ja isegi pärast kohtuotsuse kuulutamist kuni kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni asja kokkuleppel lõpetada).

16. Kohtuotsuse tegemine ilma prokuröri kuulamata, kui viimase arvamist nõutakse seadusega (§§ 504 - 506, 854).

17. Kohtuotsuse lõppvormis valmistamine ilma neid andmeid sisaldamata, missugused peavad olema tema koosseisus (§ 552).

(Kohus ei ole aga kohustatud motiivides kirjeldama igasuguseid, ka kõrvalisi, asjaolusid ja vaidlema poolte väidetega, vaid võib piirduda ainult nende asjaolude ettetoomisega, millede põhjal ta otsuse tegemisel just niisuguse otsuse tegi, s.o. motiivides tuleb ära tähendada ainult olulised asjaolud, millede põhjal kohus

või kohtusse kutsubavate isikute nimestikust kirjeldada

on veendunud kohtualuse süüs või süütuses).

18. Nende andmete kohtuistungis protokollis kandmata jätmine, missugused seaduse järgi tunnistatakse protokollis kuuluvaks, või protokollis kaabete lubamine, samuti ka õiendamata parandused ja juurdekirjutused (§§ 568 - 572, 824 - 826).

19. Seadusliku põhjusega apellatsioonikaebustest ja vastustest protestidest asjaosalisele ärakirja andmisest keeldumine (§ 594).

20. Asja arutamine kohtu teises astmes ühe poole protesti või edasikaebuse järgi ilma teise osavõtuta (§§ 581 - 585, 595, 828 - 832).

21. Kui keegi pooltest (ka prokurör) viibib otsuse tegemise ajal nõupidamistoas, siis tuleb seda lugeda KKS-ku normide oluliseks rikkumiseks (§ 530).

b) Kollegiaalkohtute menetluse järgi:

1. Eeluurimise toimetamine säärase kohtuuriija poolt, kellele oli teada taandumise seaduslik põhjus, või kellele oli esitatud taandumine sel põhjusel (§§ 94 - 96).

2. Süüalusele süüdistusaktist või erasüüdistuse kaebusest või kohtusse kutsutavate isikute nimestikust ärakirja

andmatajätmine või nimetatud dokumentide andmine temale hiljem kui seitse päeva enne kohtuistungit avamist (§§ 337, 339, 340, 342).

(§ 337 tähendatud dokumentide kättetoimetamine süüalusele on seatud selleks, et anda süüalusele tõelist võimalust enese kaitsmiseks, sest saades need dokumendid, avaneb süüalusele võimalus õigeaegselt tutvuda tema vastu tõstetud süüdistusega ja süüdistuse aluseks võetud tõendustega ja esitada omalt poolt vastuväiteid ning valmistuda ette enese kaitsmiseks. Vastavalt tähendatud eesmärgile on seadus tunnustanud nende dokumentide kättetoimetamise niivõrd oluliseks, et nõuab kahekordset kontrolli selle kohta, et süüalune tõeliselt need dokumendid kätte on saanud. § 339 teise lõike järgi tuleb nende dokumentide kättetoimetamisel süüaluselt võtta allkiri ja see kohtule saata ning § 436 juhatusel on ka kohus kohustatud kohtuistungit avades veel igal juhul küsima, kas süüalune on need dokumendid kätte saanud.

Vastavalt V. Senati seisukohale võib kohtuistungit määrata alles pärast seda, kui on kohtule saabunud tõendus selle kohta, et süüalune on § 337 tähendatud dokumendid kätte saanud. Selle seadusliku nõude mitte-

täitmise on V.Senat tunnustanud niivõrd oluliseks seaduse rikkumiseks, mis põhjustab otsuse tühistamise, välja arvatud juhud, kui kohtualune ise sellele vaatamata palub asja arutamist jätkata.

Kehtiva KKS-u juures on nõudmise täitmine § 337 tähendatud dokumentide kättaandmise kohta seda rohkem tähtis, et sellest ei olene mitte ainult süüaluse poolt enese kaitsmiseks tõendite esitamise võimalus, vaid ka § 342 korras süüdistusakti vastu vaidlemise võimalus).

3. Süüalusele süüdistusaktist ärakirja andmisel temalt avalduse mittevõtmine selle kohta, keda ta valib endale kaitsjaks ning missuguseid tunnistajaid soovib kohtusse kutsuda (§§ 339, 340, 342).

4. Kohtualuse palvel, kes on vahi all või kellele on antud vaesusõigus, temale kaitsja mittedääramine kui selleks oli võimalus (§ 351).

(Vastavalt eeltoodule tuleb kaitsja määramist paluda seitsme päeva jooksul pärast süüdistusakti kättesaamist. Seadus ei tee küll otsest takistust paluda kaitsja määramist § 351 korras ka hiljem, kuid säärane palve võib rahuldumist leida ainult sel juhul, kui kohtuistungini järelejäänud aeg võimaldab veel määramisest

kaitsjale teatada ning kaitsjal kaitseks ette valmistuda, kuna kohtualuse enese hooletuse tõttu hiline palve esitamine ei tohiks põhjustada kohtuistungil edasilükkamist.

Määratud kaitsja kohtuistungile mitteilumise korral võib asja arutada samal istungil ainult sel juhul, kui kohtualune ise palub asja kaitsjata arutada, või kui on võimalik mitteilunud kaitsjat asendada kohtualuse enese poolt valitud või kohtu esimehe poolt määratud uue kaitsjaga. Kaitsja asendamine uuega samaks istungiks võib sündida ainult kohtualuse ja ka määratava kaitsja nõusolekul, kui kaitsjal on võimalik lühikese ajaga kaitseks ette valmistuda.

Õigel ajal esitatud palve põhjal kohtu viivituse tõttu hiline kaitsja määramine ei või olla otsuse tühistamise põhjuseks, kui kaitsja ei nõudnud asja arutamise edasilükkamist.

Kui kohtualune apellatsioonikaebuses ei kaevanud kaitsja mittemääramise peale, siis ei või ta selle tõttu taotleda otsuse tühistamist ka kassatsioonikaebuses).

5. Kahele või rohkemale kohtualusele ühe ühise kaitsja määramine, kui ühe kaitsmine on vastolus teise kaitsmisega (§ 354).

6. Ühe kaitsja määramine kahele kohtualusele, kelledest üks üks röönab teist, on oluline § 354 eeskirja rikkumine.

(Kui kohtualused ise ega esimehe poolt määratud kaitsja ei ole õigel ajal avaldust teinud kohtualuste huvide vastuolu kohta ega vaieldnud ühise kaitsja määramise vastu, siis ei võinud ühise kaitsja määramise pärast taotleda kohtuotsuse tühistamist, isegi siis mitte, kui ühe kaitsmine oli tõesti vastuolus teise kaitsmisega).

7. Vahi all viibivale kohtualusele oma kaitsjaga kokkusaamiseks kellegi juuresolekuta loa mitteandmine (§ 357).

(§ 357 eeskirja mittetäitmine ei põhjusta otsuse tühistamist juhtudel: 1) kui kohtualune kohtuistungil avamisel ei avaldanud, et sellega on tema kaitsmise võimalusi piiratud, ja ei palunud võimalust läbirääkimiseks kaitsjaga, 2) kui kohtualusele on antud võimalust kaitsjaga läbi rääkida enne kohtuistungil avamist.

Kui kaitsjale ei ole õigel ajal välja antud luba vahi all viibiva kaitsealusega läbirääkimiseks, siis oleneb kaitsjast, kas pöörata palvega loa saamiseks kohtu poole või siis kohtuistungil paluda asja arutamise

edasilükkamist selleks, et vahepeal saaks kaitseks ette valmistuda. Kui kaitsja aga kumbagi palvet ei ole avaldanud, siis ei või ta ka taotleda kassatsiooni korras otsuse tühistamist loa õigel ajal mitteväljaandmise pärast.)

8. §§ 358 - 360 toodud eeskirjade (s.o. poolte õigus kohtu kantseleis lugeda kohtutoimikut ja sellest väljakirjutusi teha kui ka asitõenditega tutvuda) rikkumine võib põhjustada otsuse tühistamise vaid sel juhul, kui kohtualune kohtuistungil avamisel palus selle tõttu asja arutamise edasilükkamist ja kui see palve jäeti tagajärjeta.

9. Kohtualusele kohtunikkude ja prokuratuuri esindajate nimestiku mitteõigeaegne kättesaatmine (§ 381).

(Kohtunikkude ja prokuratuuri esindajate nimestik tuleb saata nii vahi all kui ka vabaduses viibivaile kohtualuseile vähemalt kolm päeva enne kohtuistungil avamist. Mainitud nimestiku mitteõigeaegne kättesaamine või puuduliku nimestiku saamine ei põhjusta aga kohtuotsuse tühistamist, kui kohtualune või tema kaitsja kohtuistungil avamisel, millal oli võimalik veel seda parandada, ei teinud selle kohta avaldust ja ei taot-

lenud selle tõttu asja arutamise edasilükkamist. Kui nimestiku õigel ajal mittekättetoimetamine oli kohtu eesistuja poolt parandatud kohtuistungil ja ühtlasi kohtualusele antud võimalus paluda asja arutamise edasilükkamist või esitada kohtunikkude vastu taandust ja kui sellele vaatamata kohtualune kohtunikkude taandamise õigust ei kasutanud ja palus asja arutamist jätkata, siis ei või kassatsioonikaebuses esmakordselt ettetoodud taandus, ja pealegi veel tõendamata taandus, põhjustada kohtuotsuse tühistamist) .

10. Kohtuliku juurdmise mitteuuendamine juhul, kui kohtu koosseisu arvatakse juurde uusi isikuid, kes eelmisest istungist osa ei võtnud (§ 389).

(§ 389 kohaselt tuleb asja kohtulik uurimine ja poolte vaidlused korrata algusest peale juhul, kui asja arutamise kestel enne selle lõpetamist üks kohtunik koosseisust lahkub haiguse tõttu või mõnel muul põhjusel ja teda asendab teine).

11. Kohtu poolt asjaosalise kõrvaldamine seletuste andmisest terve asja sisu kohta (§ 406), samuti arutamise korra kohta kohtus, või poole poolt avaldatud asjaajamise korrasse puutuva küsimuse lahendamise ilma

prokuröri arvamist kuulamata.

(Vastavalt kohtupraktikale on § 409 kohaselt ette nähtud, et asjaajamise korrasse puutuvais küsimusis peab kohus enne lahendamist ära kuulama mitte ainult prokuröri arvamuse, vaid ka poolte arvamused, tähendab ka süüaluse või tema kaitsja seletuse. Kohtu esimehe või eesistuja poolt niisuguse korralduse tegemine, mida seaduse järgi võib ainult kohus teha, on igal juhul § 409 eeskirja rikkumine, kuid oluline rikkumine vaid sel juhul, kui sellega jäeti rahuldamata poole õigustatud nõudmine või kitsendati poole õigust).

12. Süüdistusaktis avaldatud või kohtulikul uurimisel kohtul tekkinud kahtluse korral kohtualuse vaimlise seisukorra suhtes tingimisküsimuse mitteülesseadmine selle kohta, kas on kohtualune tema süüdistuse aluseks oleva süüteo korda saatnud KrS-ku § 39 esimeses lõikes tähendatud seisukorras (§ 525).

13. Pooltele kohtuistungis protokolliga tutvumisest keeldumine või poolte avalduste tähelepanemata jätmine protokollis ebatäpsuse kohta (§§ 573 - 575).

(Kohtualuse kaitsja, olugi et ta ei ole volitatud edasi kaebama, on õigustatud protokolliga tutvuma.

Pool, kes õigel ajal ei ole teinud avaldust protokollis ebatäpsuse kohta, ei või hiljem selle täpsuse vastu vaielda ja säärane protokoll loetakse vastuvaidlematuks tõenduseks selle kohta, et asja arutamine on toimunud vastavalt protokollis kirjutatule).

Toodud protsessiseaduste rikete loetelu ei ole kaugeltki täielik, vaid on ainult kommentaaride näol teatavaks täienduseks juba varemmainitud selle ala üldistele sätetele.

2. Kohtualluvuse või kohtuvõimkonna piiride rikkumine.

Protsessinormide rikkumine võib ette tulla ka kohtu pädevuse alal, mis toob kaasa lõpliku kohtuotsuse tühistamise kassatsiooni korras.

Kriminaalkohtu pädevuse all mõistetakse kohtu õigust ja kohust teatavaid süütegusid lahendada. Iga kohtu pädevus on seaduses kindlaks määratud (§§27-30), kusjuures kohus on kohustatud lahendama kõiki neid küsimusi, mis seaduse järgi tema pädevusse antud.¹⁵⁾

KKS-ku § 663 p.3. järgi lõplik kohtuotsus tühistatakse juhul, kui on rikutud seadusjärgset kohtu-

alluvust või kohtu võimkonna piire. Vastavalt sellele tuleb konkreetsete süütegude kuuluvusega ühe või teise kohtu arutamisele arvestada nn. kohtuallumust. Eraldatakse kolmesugust allumust: 1) asjaallumus, 2) kohaallumus, 3) seosallumus. Peamist tähtsust käesolevas küsimuses omab asjaallumus. Asjaallumus tähendab teatavate süütegude allutamist teatavale kohtuliigile. Oma iseloomult on allumus avalikõiguslik instituut. Järelikult peab kohus ise hoolt kandma õige allumuse pidamise eest, olenemata poolte tahteavaldusist. Arvestadess asjaoluga, et allumus on aluseks kogu toimetusele, võib küsimust selle kohta üles tõsta asja igas seisukorras, vaatamata tähtaegadele, sest ainult pädeva kohtu otsus tunnustatakse kohtuotsuse autoriteeti omavaks otsuseks. Kohus peab seega üldreeglina ex officio revideerima asja allumust igas seisukorras ja kui avastuvad asjaolud, mis muudavad asjaallumuse, siis selle üle andma vastavale kohtule. Kohtu pädevuse rikked ei anna aga alati alust otsuse tühistamiseks. Asjaallumuse rike annab põhjuse tühistamiseks siis, kui alam kohus on lahendanud asja, mis seaduspäraselt kuuluks kõrgema kohtuliigi lahendamisele, näit. ringkonnakohtule alluv asi on lahendatud

jaoskonnakohtuniku poolt, mitte aga vastupidi, ja lõpliku Järelikult, lähtudes otstarbekohasuse seisukohalt, on te § 32-s lubatud ja ühtlasi ka kohustatud kõrgemat kohut arutama alamale kohtule alluvat asja vaid sel juhul, kui alles kohtulikul juurdlusel selgub, et asi allub alamale kohtule, mitte aga ümberpöörduvalt, s.o. - kui asja arutamise ajal ilmnevad asjaolud, mis põhjustavad allumuse kõrgemale kohtule, siis peab kohus igal juhul asja üle andma kõrgemale kohtule, tühistades oma otsuse, kui see oli juba esimeses astmes tehtud. Otsus kuulub tühistamisele ka siis, kui üldkohus on lahendanud eri-kohtu pädevusse kuuluva asja või ümberpöörduvalt. Siia kuuluvad juhtumid, kus kriminaalkohus võttis oma arutada asju, millised kuuluvad tsiviil- või halduskohtute pädevusse või vastupidi. Samuti kuuluvad siia üldkriminaal-kohtus sääraste asjade arutamisele võtmine, millised alluvad sõjaväekohtule.

KKS-us otseselt ettenähtud korra järgi võivad kassatsiooni korras arutamisele tulla vaid sellised kriminaalasjad, milles otsus ei ole veel § 668 juhatusel seadusjõusse astunud, ja ainult poolte kassatsioonikaebuste või - protestide põhjal. Kohtuotsus aga, mis on

ülesvõtmiseks § 22 alusel mingit takistust.

tehtud pädevuse ületamisega, ei või kunagi omada lõplikku seadusjõudu, vaid kuulub tühistamisele ka edasikaebuste tähtaegade möödumisel ja väljaspool apellatsioonide ja kassatsioonide korda, tähendab valvekorras. Siia kuuluvad juhud, kus: 1) alam kohus on teinud kõrgemale kohtule alluvas asjas otsuse ja 2) kohtuotsust ei ole võimalik täita selle tõttu, et on määratud karistus, mis ei ole seaduses ette nähtud, või on määratud kodanlik karistus sõjaväelise karistuse asemele isikule, kes on sõjaväeteenistuses.

Kui asja saabumisel ja asja otsustamisel ei ole kohtule teada säärased süüd raskendavad asjaolud, mis muudavad asja kõrgemale kohtule alluvaks, vaid need avastuvad alles pärast otsuse tegemist, siis kohus ses asjas otsust tehes ei riku millegagi alluvuse eeskirju ega oma pädevust ja seepärast võib säärasel juhul otsuse peale edasi kaevata ainult üldises kohtupidamise korras, kuid mitte taotleda selle tühistamist valvekorras edasikaebamise tähtaegade möödumisel. Kui aga säärased süüd raskendavad asjaolud jäid kohtule teadmata võltsimise või mõne teise süüteo tõttu, siis ei ole ses asjas tehtud otsuse tühistamiseks ja asja uuesti ülesvõtmiseks § 22 alusel mingit takistust.

Ekslik süüteo kvalifikatsioon kohtuotsuses, näit. röövimise asemel varguse võtmine, põhjustab otsuse tühistamise õige allumuse jaluleseadmiseks, olgugi et edasikaebus oli esitatud ainult kohtualuse poolt.

Väiksema tähtsusega on kohaallumuse räkked.

Kohaallumus tähendab ruumilist kriminaalasja allutamist ühele üheliigiliste kohtute hulgast.¹⁶⁾ Vaatamata sellele, et kohaallumust nagu asjaallumustki loetakse avalik-õiguslikuks instituudiks, ei omistata sellele siiski ei teoorias ega kohtupraktikas seda protsessuaalset tähendust, mis asjaallumusele. Kohaallumuse eeskirju ei loeta niivõrd absoluutseiks ja obligatoorseiks, et nende vastu eksimise korral tehtud kohtuotsused ei omaks seadusjõudu ja peaksid kuuluma tingimatult tühistamisele kõrgemas kohtus. Siia kuuluvate normide kohaldamine sõltub enamvähem poolte tahteavaldusist. Kohaallumuse peasihiks on riigi territooriumi kohtujaoskondadesse jaotamise läbi õigusemoistmist kergendada ja kiirendada.

Nii tunnistas § 36-as seadus üldreeglina allumustmääravaks aluseks süüteo kordasaatmise koha ja lubab sellest erandeid ainult juhtudeks, kui sellel alusel alluvust üldse ei ole võimalik määrata (§§ 37,40,41)

16) Räägo, lk.88.

või kui sellel alusel alluvuse määramine oleks mõnel juhul otstarbetu. Selles paragrahvis ettenähtud kohaallumuse rikkumine ei takista alati kohtuotsuse seadusjõusse astumist, vaid protsessuaalset tähtsust omab eksimine selles asjas vaid siis, kui kohtualuselt on seega võetud kaitsevõimalus või temale raskendatud tõendite esitamine tema vastu tõstetud süüdistuse vastu. Kohtuotsus kuulub tühistamisele ka sel juhul, kui pooled on sisulistes kohtutes sellekohase vaidluse tõstnud, taotlede otsuse teinud kohtu poolt õige kohaallumuse jaluleseadmist, kuid see on jäetud tähelepanemata.

Lõppsõna.

Kõige eelöeldu kokkuvõttena võib märkida järgmist:

- 1) Kassatsioonikohtu kontrolli alla kuuluvad sisuliste kohtute alam- või keskastme lõplikud jõustumata kohtuotsused või -määrused.
- 2) Sisulistes kohtutes otsustatud asja uuesti arutamist nõuavad pooled.
- 3) Kassatsioonimenetluses tegeletakse vaid asja juriidilise külje hindamisega.
- 4) Kassatsioonikaebuse põhjustena võidakse esitada vaid puhtvormilisi asjaolusid.

5) Kassatsioonipõhjustena võivad esineda: juhendeid.

- a) põhjused, et sisuline kohus on rakendanud ebaõigeid norme või kuigi on rakendanud õigeid norme, on
- b) neid ekslikult tõlgitsenud või et
- c) ei ole kinni peetud olulisist menetlussättest või
- d) otsus pole tehtud pädevuse piirides.

Sellest nähtub, et kassatsioonikaebust, milles ei esine ühtki eelpool märgitud põhjust, ei võida määrata aruteldavate hulka.

Töö koostamisel kasutatud allikad ja lühendeid.

		<u>Lühendeid</u>
1.	R.Räago Kriminaalprotsessi õpperaamat	Räago
2.	K.Matto Kriminaalkohtupidamise seadustik (kommentaaridega)	Matto
3.	Ziv Ustav ugolovnago sudoproizvodstva, sistematišeski komentarii, izdanije M.M.Ziv. Moskva 1916	Ziv
4.	V.Slutševski Utšebnik russkago ugolovnago protsessa. S.Peterburg. 1913.	Slutševski
5.	Šramtšenko M., Širkov W. Ustav ugolovnago sudoproizvodstva. Riga 1923.	
6.	J.Foinitski Kurs ugolovnago sudoproizvodstva tom I S.Peterburg 1902, tom II S.Peterburg 1910.	Foinitski
7.	Objasnitelnaja zapiska k projektu noovi redaktsii ustava ugolovnago sudoproizvodstva, S.Peterburg 1910.	Objasnitelnaja zapiska
8.	N.Butskovski Otšerki sudebneõh porjadkov. S.Peterburg 1874.	Butskovski
9.	Riigikohtu otsuseid alates 1920.a.-st.	
10.	Kriminaalseadustik, RT -1929, 56	KrS.
11.	A.Kliimann Haldusprotsess	Kliimann